

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБЛІК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО БАРТЕРУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Анотація. Розглянуто проблеми товарообмінних операцій як виду експортно-імпоротної діяльності на Україні, правові аспекти регулювання бартерних операцій у зовнішньоекономічній галузі господарювання на переломному етапі швидкого переходу до безгрошового обміну товарами та послугами.

Аннотация. Рассмотрены проблемы товарообменных операций как вида экспортно-импортной деятельности в Украине, правовые аспекты регулирования бартерных операций во внешнеэкономической сфере хозяйствования на переломном этапе быстрого перехода к безденежному обмену товарами и услугами.

Annotation. The article highlights the problems of barter operations as a kind of export-import operations in Ukraine, legal aspects of regulating barter operations in foreign trade management at the critical stage of a rapid transition to nonmoney exchange of goods and services.

Ключові слова: бартерні операції, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, індикативні ціни.

Актуальність даного дослідження полягає в поширеності бартерних операцій в Україні, викликаних економічною кризою, яка супроводжується кризою неплатежів, що і змушує підприємців обмежувати свої розрахунки грошима і здійснювати обмін товарами. Бартер дозволяє підприємствам ухилитися від сплати податків, оскільки ці операції не проходять через банківські рахунки. Завдяки бартерним розрахункам створюються умови, коли реальні ціни продукції важко встановити, бо виникає проблема ефективності роботи підприємств і функціонування ринку загалом.

Метою статті виступає вивчення законодавчої бази, яка регулює бартерні операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності; вивчення причин проведення бартерних операцій і розробка рекомендацій щодо їх зменшення у зовнішній торгівлі.

Предметом статті є особливості здійснення товарообмінних операцій у зовнішньоекономічній діяльності в Україні.

Об'єктами виступають бартерні операції в галузі зовнішньої торгівлі.

Тема бартерних операцій була розглянута такими економістами, як Маршал Саллінс, Дюран Белл, Стровський Л. Е., Устенко О. А., Мочений С. В. [1 – 4].

В Україні всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на проведення товарообмінних (бартерних) операцій відповідно до законодавства України.

Бартер – прямий безгрошовий обмін товарами або послугами, який здійснюється за єдиним договором, у якому з метою еквівалентності обміну фіксується сума договору [4].

Бартерна операція – це товарообмінна експортно-імпортна операція на збалансованій за вартістю основі з передачею права власності на товар без платежу грошми (натуральний обмін) [4].

Бартерні операції властиві переважно країнам з нестабільною економікою, де відчутний дефіцит як власної, так і іноземної валют. В Україні бартер особливого поширення набув у 90-х роках ХХ ст.

Відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" [5], під бартером (товарним обміном) розуміють господарську операцію, що передбачає проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у будь-якій формі, відмінній від грошової, включаючи будь-які види заліку за погашення заборгованості, у результаті яких не передбачається зарахування коштів на рахунки продавця для компенсації вартості таких товарів (робіт, послуг).

Відповідно до Закону України "Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності" [6], товарообмінна (бартерна) операція у галузі зовнішньоекономічної діяльності – це один із видів експортно-імпорتنих операцій, оформлених бартерним договором або договором із мішаною формою оплати, яким часткова оплата експортних (імпорتنих) поставок передбачена в натуральній формі, між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності, що передбачає збалансований за вартістю обмін товарами, послугами у будь-якому поєднанні, не опосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі.

Бартерні розрахунки за товари (через банківську систему) не проводяться, вартісна оцінка товарів необхідна, насамперед, для забезпечення еквівалентності обміну і для митного обліку, визначення страхових сум, оцінки претензій, застосування санкцій. Еквівалентність обміну може бути досягнута тільки в тому випадку, якщо оцінка обмінних товарів буде визначатися виходячи зі світових цін на момент укладання контракту.

Однак у деяких випадках, передбачених законодавством України, на певні товари контрактні ціни визначаються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України згідно з індикативними цінами.

Ціни на товари (роботи, послуги) можуть визначатися суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на договірних

зовнішньоекономічного бартерного договору (контракту). У випадку, коли предметом бартерного договору є товари, відносно яких діють індикативні ціни, контрактна ціна визначається на підставі таких цін.

Під індикативними цінами розуміють ціни на товар, що склалися або складаються на відповідний товар на ринку експорту чи імпорту на момент здійснення експортної (імпортної) операції з урахуванням умов поставки й умов здійснення розрахунків, визначених відповідно до законодавства України [5].

Установлений законодавством режим здійснення товарообмінних (бартерних) операцій, а також відповідальність за порушення його норм і вимог поширюється на всіх осіб, які здійснюють товарообмінні (бартерні) операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Оформляються товарообмінні (бартерні) операції бартерним договором або договором, яким передбачається змішана оплата, тобто часткова оплата в натуральній формі. І в тому, і в іншому випадку обмін товарами (роботами, послугами) повинен бути збалансований за вартістю і неопосередкований рухом коштів у готівковій або безготівковій формі.

Зовнішньоекономічний бартерний договір (контракт) укладається у письмовому вигляді і за формою, яка визначена Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) від 05.10.1995 р. № 75.

Об'єктами обліку бартерних операцій є майно та джерела його утворення, які беруть участь у здійсненні бартерних операцій, господарські процеси, які є сукупністю бартерних операцій та їх результатів. Відповідно до Господарського кодексу України та Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [6], суб'єктами бартерних операцій можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Постановою Кабміну України "Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності" № 756 від 29.04.1999 р. затверджено перелік високоліквідних товарів і перелік товарів, операції з якими за зовнішньоекономічними товарообмінними (бартерними) операціями заборонені [7].

Незважаючи на різноманітні заборони та обмеження з боку законодавства, договори бартеру в нашій країні залишаються найпоширенішими господарськими договорами у стосунках між підприємствами. На сьогодні через недостачу обігових коштів у підприємств, бартер найчастіше є найбільш реальною формою розрахунків за поставлену продукцію, особливо для так званих підприємств "картотеки" та підприємств із заблокованими рахунками в банку.

При укладанні бартерного (товарообмінного) договору (контракту) слід чітко визначити номенклатуру зустрічних поставок, а також збалансувати за вартістю експортну та імпортну частини угоди. Визначення сторін у бартерному контракті відрізняється тим, що кожна з них є одночасно і продавцем, і покупцем. Тому в контракті звичайно вказується тільки назва фірми. У тих випадках, коли заздалегідь відомо, яка зі сторін першою здійснить поставку товару, іноді вводяться поняття "перший постачальник" та "другий постачальник".

Предмет контракту визначає зобов'язання сторін обмінюватися тільки товарами із зазначенням їх назв, коротких характеристик та фізичного обсягу поставок з кожної сторони.

Ціни бартерного контракту узгоджуються на однакових базисних умовах поставок, а потім до них робляться поправки, що враховують реальні витрати, пов'язані з процесом поставок. Загальна сума контракту підраховується сторонами після внесення до ціни поправок, що враховують базисні умови, а обсяги взаємних поставок коригуються таким чином, щоб їх вартості були однакові. Мито, податки та збори кожна зі сторін контракту сплачує в своїй країні самостійно без будь-яких взаємних розрахунків.

У бартерному договорі із ЗЕД загальна вартість товарів (робіт, послуг), що імпортуються та експортуються, виражається в іноземній валюті, віднесеній НБУ до першої групи класифікатора іноземних валют. Державою може бути заборонено проведення бартерних операцій товарами (роботами, послугами) згідно з переліком, що визначається КМУ.

Імпортовані товари за бартерним договором, згідно з яким експорт випереджає імпорт, мають бути ввезені на митну територію України в терміни, встановлені бартерним договором, але не пізніше 90 календарних днів з дати оформлення митної декларації товарів, що експортуються за бартерним договором (у разі експорту робіт (послуг) – дати підписання акта виконаних (наданих) робіт (послуг) [7].

У бухгалтерському обліку бартерні операції відображаються як за експортними, так і за імпортними операціями. Після здійснення бартерної операції відображається залік взаємних вимог суб'єктів бартерного контракту.

Особливостями бухгалтерського обліку бартерних операцій є:

відсутність розрахунків з іноземними контрагентами в грошовій формі;

визначення моменту відвантаження продукції на експорт моментом її реалізації;

облікове відображення розрахунків з іноземним партнером на двох субрахунках: 632 "Розрахунки з іноземними постачальниками і підрядниками" і 362 "Розрахунки з іноземними покупцями і замовниками";

кредиторська заборгованість іноземному партнеру та товари, що імпортуються, повинні дорівнювати контрактній вартості відвантаженої на експорт продукції;

обмін може бути здійснений як подібними, так і неподібними активами.

Тільки товарообмінні (бартерні) операції суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюються без розрахунків через банки, належать до ліцензування Міністерством економіки України. Ураховуючи, що залік між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності зустрічних однорідних вимог не заборонений Законами України, укладання таких угод може призвести до санкцій, передбачених законодавством про розрахунки в іноземній валюті.

Наявність належним чином оформлених документів, що припиняють зобов'язання по зовнішньоекономічних угодах шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог, є підставою для зняття комерційними банками з контролю експортно-імпортних операцій своїх клієнтів.

Таким чином, проаналізувавши ситуацію з бартерними операціями в Україні, можна зробити висновок, що є певні проблеми в зовнішньоекономічних відносинах, які можливо врегулювати, поступово відмовившись від товарообмінних операцій, чим можна переорієнтувати зовнішньоекономічну діяльність в Україні.

Наук. керівн. Литвиненко А. О.

Література: 1. Sallins M. Stone. Age Economics / M. Sallins. – Chicago : Aldine Transaction, 1972. 2. Bell D. Modes of Exchange: Gift and Commodity / Bell D. // Journal of Socio-Economics. – 1991. – Volume 20, Issue 2. – P. 167. 3. Международные экономические отношения : учебн. пособ. для вузов / под. ред. Л. Е. Стровского. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 4. Мочерний С. В.

Основи економічної теорії : навч. посібн. / С. В. Мочерний. – 3-тє вид., стереотип. – К. : ВЦ "Академія", 2009. – 504 с. 5. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/334/94-вр>. 6. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій в сфері зовнішньоекономічної діяльності : Закон України від 23.12.1998 р. № 351-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/351-14>. 7. Про зовнішньоекономічну діяльність : Господарський кодекс України : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 8. Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності : Постанова Кабміну України № 756 від 29.04.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.